

Силабус
навчальної дисципліни
Основи лінгвокультурології
2023-2024 навчальний рік

Освітня програма «Філологія»
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.01 українська мова та література.
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни обов'язкова

Викладач Олена КРИЖКО
Кафедра української мови та славістики, ауд. 205, корпус БДПУ 56
Посилання на сайт <http://bdpu.org/faculties/ffsk/structure-ffsk/kaf-ukr-mova/composition-kaf-ukr-mova/kryzhko/>
Контактний телефон +38 066 479 35 66
E-mail викладача: elenakryzhko8@gmail.com
Графік консультацій понеділок, 8.00-10.00, ауд. 205, корпус БДПУ 56

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів / годин	Форма навчання	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
3 / 90 год.	очна (денна)	12 год.	12 год.	66 год.	залік
	заочна (дистанційна)	4 год.	4 год.	82 год.	

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: лінгвокультурологія, антропологічна парадигма, безквівалентна лексика, мовні лакуни, міфологеми, архетипи, еталони, стереотипи, ритуали, образи, мовний етикет.

Метою курсу є заповнення прогалини у знаннях здобувачів вищої освіти, що стосуються проблеми взаємодії мови і культури; виявлення цілих комплексів культурних традицій, закріплених у мові; аналіз того, як міфологічні знання проявляють себе у мовних одиницях.

Предметом вивчення курсу є одиниці мови, які набули символічного, еталонного, образно-метафоричного значення в культурі і які узагальнюють результати власної людської свідомості – архетипного та прототипного, зафіксованого у міфах, легендах, ритуалах, обрядах, фольклорних та релігійних дискурсах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде **знати:** поняття лінгвокультурології як науки; об'єкт та предмет вивчення лінгвокультурології; поняття культури як найважливішого концепта лінгвокультурології; особливості взаємодії мови і культури; поняття мовної картини світу; культурно-національні стереотипи та еталони, закріплені у мовних одиницях; поняття культурної конотації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти буде **вміти:** аналізувати культурно-національні стереотипи та еталони, закріплені у фразеологізмах та метафорах; визначати національно-культурний компонент значень мовних одиниць.

Компетентності та програмні результати навчання:

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
К. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми в галузі лінгвістики і літературознавства в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як	ПРН 1. Оцінювати власну навчальну та науково-професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного вдосконалення. ПРН 2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового

усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 11. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

СК 1. Здатність вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах.

СК 3. Здатність критично осмислювати історичні надбання та новітні досягнення філологічної науки.

СК 4. Здатність здійснювати науковий аналіз і структурування мовного/мовленнєвого й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів.

СК 7. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.

ПРН 4. Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

ПРН 5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.

ПРН 6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.

ПРН 7. Аналізувати, порівнювати і класифікувати різні напрями і школи в лінгвістиці.

ПРН 9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПРН 10. Збирати й систематизувати мовні, літературні, фольклорні факти, інтерпретувати й перекладати тексти різних стилів і жанрів (залежно від обраної спеціалізації).

ПРН 11. Здійснювати науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулювати узагальнення на основі самостійно опрацьованих даних.

ПРН 12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.

ПРН 14. Створювати, аналізувати та редагувати тексти різних стилів та жанрів.

Зміст курсу:

Тема 1. Лінгвокультурологія як наука на межі лінгвістики та культурології, її об'єкт і предмет дослідження.

Обґрунтування поняття лінгвокультурології як науки. Об'єкт та предмет вивчення лінгвокультурології. Поняття безеквівалентних мовних одиниць, міфологем, символів, стереотипів, еталонів, ритуалів, архетипів.

Тема 2. Мова і культура як дві взаємодіючі і взаємозумовлені сутності.

Поняття культури як найважливішого концепту лінгвокультурології. Взаємодія мови і культури.

Тема 3. Роль фразеологічного фонду і метафори в культурі. Поняття культурної конотації.

Поняття внутрішньої форми фразеологічних одиниць. Культурно-національні стереотипи та еталони, закріплені у фразеологізмах та метафорах. Механізм створення метафори, її категорійна і таксономічна природа. Поняття культурної конотації. Національно-культурний компонент значення фразеологічних одиниць та метафор.

Тема 4. Мовна картина світу і культура.

Поняття мовної картини світу, різні погляди вчених на це поняття. Пейоративність, антропоцентричність мовних одиниць.

Тема 5. Міф у системі культури та мови.

Міфологічне мислення і його роль у розвитку людської культури. Сучасні теорії вивчення міфу. Сутність міфу, його функції.

Тема 6. Міф і метафора.

Зв'язок міфу з мовою та іншими явищами культури. Міф і метафора.

Тема 7. Міфи, обряди, звичаї в українській фразеології.

Класифікація міфів. Міфи про походження Всесвіту та Землі, їх відображення в українській фразеології.

Міфи про побудову світу та мову.

Тема 8. Явища природи як фактор культури, відображеної у мові.

Дерева і рослини у міфах та фольклорі. Птахи, риби, різні звірі у культурі та мові.

Тема 9. Образ людини в українській міфології. Суспільство у дзеркалі міфології та мови.

Зовнішність людини, зафіксована у міфі та мові. Душа і серце як «духовні центри» людини. Боги та демонологічні істоти в українській культурі та мові. Побудова суспільства в українській культурі та мові. Суспільні відношення та поведінка у суспільстві, зафіксовані в українській культурі та мові.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять): від здобувача вищої освіти очікується здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, активна участь у практичних заняттях та виконання самостійної роботи.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: персональний комп'ютер, проєктор, екран/інтерактивна дошка.

Система оцінювання та вимоги: оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролів. Підсумкова оцінка є сумою балів набраних під час поточного та підсумкового контролів і вираховується за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль здійснюється під час семінарських занять, самостійної роботи. При оцінюванні на семінарських заняттях враховується активна участь здобувачів вищої освіти у занятті, здатність відповідати на питання за вивченим матеріалом, обговорення дискусійних питань, виконання практичних завдань. Оцінювання самостійної роботи передбачає виконання письмових завдань, запропонованих до цього курсу.

Таблиця 1. Максимальна вага поточного та підсумкового контролю у балах

Вид контролю	Підсумкова оцінка
Поточний контроль: семінарські заняття, самостійна робота	100

Таблиця 2. Розподіл набраних здобувачем вищої освіти балів під час поточного контролю

Види робіт	Кількість набраних балів						
	незадовільно		задовільно		добре		відмінно
	1-34	35-49	50-57	58-64	65-77	78-89	90-100
	F	FX	E	D	C	B	A
	не зараховано		зараховано				
Практичне заняття 1	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Практичне заняття 2	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Практичне заняття 3	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Практичне заняття 4	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Практичне заняття 5	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Практичне заняття 6	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 1	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7

Самостійна робота 2	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 3	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 4	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 5	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 6	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 7	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 8	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Самостійна робота 9	2,3	3,2	3,8	4,3	5,1	5,9	6,7
Разом максимальна кількість набраних балів	34	49	57	64	77	89	100

Таблиця 3. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (дуже добре)
65-77			C (добре)
58-64			D (задовільно)
50-57	задовільно		E (достатньо)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34	незадовільно		F (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)

Список рекомендованих джерел:

Базова

1. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид. перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
2. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2008. 327 с.
3. Нідзельська Ю. М. Актуальні проблеми лінгвокультурології: навч.-метод. посіб. Житомир: Житомирський ун-т, 2014. 84 с.
4. Українська лінгвокультурологія: підруч. для студ. зі спец. «Українська мова і література» / кол. авт. О. І. Потапенко, Я. О. Потапенко, Л. П. Кожуховська, Т. В. Чубань, Т. М. Левченко, Г. І. Потапенко; за заг. ред. проф. О. І. Потапенка. Київ: Міленіум, 2016. 367 с.

Допоміжна

1. Ажнюк Ю. М. Мовні явища як етнокультурна цілісність. *О. О. Потебня і проблеми сучасної філології*. Київ: Наук. думка, 1992. С. 26–43.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.

3. Бойко З. Концепт як феномен лінгвокультурології. *Вісник НАКККІМ*. Серія. «Культурологія». 2013. № 4. С. 82–86.
4. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях: космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ: Довіра, 1992. 414 с.
5. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
6. Воропай О. Звичаї нашого народу (Етнографічний нарис). Київ: Оберіг, 1991. Т. 1. 456 с.; Т. 2. 447 с.
7. Гнатюк В. М. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків. *Українці: народні вірування, повір'я, демонологія*. Київ: Либідь, 1992. 383–406.
8. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. Київ: Логос, 2004. 284 с.
9. Голубовська І. О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен. URL: http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/025_033.pdf
10. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк: Вежа, 1997. 296 с.
11. Давидюк В. Українська міфологічна легенда. Львів: Світ, 1995. 176 с.
12. Даниленко Л. І. Лінгвістика ХХ – поч. ХХІ ст. у пошуках цілісної теорії взаємозв'язку мови, культури і мислення. *Мовознавство*. 2009. № 5. С. 3–12.
13. Даниленко Л. Лінгвокультурологічна характеристика прецедентності паремійного тексту. *Мовознавство*. 2007. № 3. С. 78–85.
14. Демиденко Г. Г. Типологія кодів культури в українській паралінгвальній фразеології. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького національного університету*: зб. наук. праць / відп. ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг, 2014. Вип. 10. С. 28–34.
15. Дорда С. В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 3(352). Луцьк, 2017. С. 411–417.
16. Дяченко Л. До питання класифікації національно маркованої лексики. *Проблеми зіставної семантики*. Київ, 1995. С. 54–55.
17. Дяченко Л. М. Фольклорна символіка як засіб відображення національного світобачення. *Мовознавство*. 1997. № 2–3. С. 67–71.
18. Єрмоленко С. Я. Лінгвістичні аспекти взаємодії церковного та народного календарів і міфологічна концепція О. О. Потебні. *Мовознавство*. 1995. № 1. С. 45–54.
19. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
20. Жайворонок В. В. Слово в етнологічному контексті. *Мовознавство*. 1996. № 1. С. 7–14.
21. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти дослідження. *Мовознавство*. 2001. № 5. С. 48–63.
22. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: нариси. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
23. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов. Луцьк: РВВ «Вежа», 2007. 416 с.
24. Заремська І. М. Проблема визначення місця та статусу концепту в сучасній лінгвокультурології. URL: <http://int-konf.org/konf102014/904-zaremska-m-problema-viznachennya-mscya-ta-statusu-koncepta-v-suchasny-lingvokulturologiyi.html>
25. Золотницький Н. Ф. Квіти в легендах і переказах. Київ: Довіра, 1992. 185 с.
26. Івченко А. О. Здобутки і перспективи етимологічних досліджень української фразеології. *Мовознавство: Доповіді і повідомлення II Міжнародного конгресу україністів*. Львів, 1993. С. 178–183.
27. Івченко А. О. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія. Харків: Око, 1996. 257 с.
28. Історія виникнення та методи лінгвокультурології. URL: http://damar.ucoz.ru/publ/istorija_viniknennja_i_metodi_lingvokulturologiji/13-1-0-317
29. Карпенко А. В. Концепт у сучасних лінгво-когнітивних дослідженнях: підходи до визначення та типологія. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25391/1/Karpenko.pdf>
30. Касім Ю. Ф. Із спостережень над фразеологічними засобами комічного. *Питання фразеології східнослов'янських мов*. Київ: Наук. думка, 1972. С. 122–123.
31. Козловський В. До питання дослідження лінгвокультурного концепту. *Іноземна філологія*. 2008. Вип. 120. С. 3–8.
32. Колесник О. С. Міфологічний простір крізь призму мови та культури: монографія. Чернігів: РВВ ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2011. 312 с.
33. Кононенко В. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ – Івано-Франківськ, 2004. 248 с.
34. Кононенко В. Концептосфера в етнолінгвістичному аспекті. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=8775>
35. Кононенко В. Мова у контексті культури: монографія. Київ – Івано-Франківськ, 2008. 390 с.
36. Кононенко В. І. Словесні символи в семантичній структурі фрази. *Мовознавство*. 1991. № 6. С. 30–

36.

37. Кононенко В. І. Українська народна фраземіка: трансформація образу. *Мовознавство*. 1993. № 5. С. 21–27.
38. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу. *Мовознавство*. 2004. № 5–6. С. 12–22.
39. Кузнецова І. «Кривиться як середа на п'ятницю» (нотатки з символіки часу у східних слов'ян): зб. *Харк. історико-філологічного товариства. Нова серія*. Харків, 1995. Т. 4. С. 159–164.
40. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2003. № 490. С. 105–113.
41. Левченко О. Термін прототип у лінгвокультурології: проблема використання когнітивної парадигми у лінгвокультурології. URL: <http://levchenko.eu/index.php/uk/2012-05-30-16-47-18/2016-05-03-08-52-44/2016-05-03-10-04-21/98-termin-prototyp-u-linhvokulturolohi>
42. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 352 с.
43. Матушевська Н. В. Концепт як лінгвокультурне явище. URL: <http://www.nniif.org.ua/File/15mnvkvyl.pdf>
44. Медвідь Н. С. Лінгвокультурема як мовний знак культури. URL: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/filologia/medvid.htm>
45. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. Київ: АТ «Обереги», 1992. 424 с.
46. Мізін К. І. Нові напрями в українському мовознавстві: зіставна лінгвокультурологія. *Мовознавство*. 2012. № 6. С. 38–52.
47. Назаренко О. В. Етнокультурна лексика як смислорозрізнавальний компонент фразеологічних синонімів. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія «Мовознавство». Дніпропетровськ, 2003. Вип. 8. С. 101–105.
48. Нікульшина Т. М. Ірреальність у просторі можливих світів: етнолінгвальні особливості (на матеріалі англійської та української мов). Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. 377 с.
49. Попович М. В. Образ світу у давніх слов'ян. *Філософська думка*. 1980. № 1. С. 116–120.
50. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
51. Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності. *Мовознавство*. 1993. № 6. С. 3–13.
52. Русанівський В. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі. *Мовознавство*. 2004. № 4. С. 3–8.
53. Савченко Л. Концептуальна фразеосистема української мови в етнокультурологічному фрагменті родинних традицій. *Українська мова*. 2007. № 4. С. 77–91.
54. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: монографія. Сімферополь: Доля, 2013. 600 с.
55. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 711 с.
56. Серебрянська І. М. Етнокультурний концепт «природа» як складова просторового коду. *Філологічні трактати*. 2009. № 1. С. 90–94.
57. Серебрянська І. М. Лінгвокультурні стереотипи птахів-віщунів у творчості М. Стельмаха. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». 2020. № 87. С. 51–56.
58. Серебрянська І. М. Символічний компонент у структурі концепту «лелека» (на матеріалі творів М. Стельмаха). *Лінгвістичні дослідження*. 2008. № 26. С. 88–92.
59. Скрипник Г. Новий погляд на етномовні процеси в сучасній Україні. *Народна творчість та етнологія*. 2009. № 4–5. С. 137–139.
60. Слободянюк Н. Ю. Історико-гносеологічний аналіз поняття безеквівалентної лексики. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. Серія: Літературознавство, мовознавство, фольклористика. Київ, 2001. Вип. 10. С. 69–71.
61. Соловець Л. О. Виразення етнічної специфіки української культури у фразеологізмах. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіах*. 2011. № 6. С. 52–62.
62. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ: Орфей, 2002, 448 с.
63. Ткаченко О. Українська мова і українська культура. *Українська мова*. 2003. № 1. С. 3–14; 2003. № 2. С. 3–22; 2003. № 3–4. С. 3–18.
64. Тяпкіна Н. Функціонування етнодемономів в українській мові. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: зб. наук. праць. Київ, 2008. Вип. 31. Ч. 1. С. 354–359.
65. Ужченко В. Д. Народження і життя фразеологізму. Київ: Рад. шк., 1988. 357 с.
66. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія. Харків: Основа, 1990. 268 с.

67. Царьова І. В. Фразеологічний склад обрядового дискурсу східнослов'янських говірок. *Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ*: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2011. Вип. 6. С. 497–503.
68. Чередниченко О. І. Фразеологія мови як джерело фонових знань. *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 17–21.
69. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика: навч. посіб. для студ. ф-ту укр. філології. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.
70. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Київ: «АртЕк», 1998. 336 с.
71. Olena Kryzhko National and Cultural Symbolism of Zoo-Anthropomorphic Creatures in Ukrainian Mythological Picture of the World. *Res LOGOS*. Vol. 101 (4). Klaipeda, 2019. P. 159–167. ISSN 0868-7692. Литовська республіка. (Scopus, Web of science).
72. Olena Kryzhko National and Cultural Specifics of Realization of Zoomorphic Images In Ukrainian Folk Genres. *Res LOGOS*. Vol. 108. Klaipeda, 2021. P. 166–176. ISSN 0868-7692. Литовська республіка. (Scopus, Web of science).

Інформаційні ресурси

1. Сайт бібліотеки БДПУ. URL: <https://library.bdpu.org>.
2. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua.